

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Національний університет фізичного виховання і спорту України

ЗЕНКОВА АННА МИКОЛАЇВНА

УДК 796.42.092

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ ЛЕГКОАТЛЕТИЧНИХ
ЗМАГАНЬ В УМОВАХ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ**

24.00.01 – олімпійський і професійний спорт

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з фізичного виховання та спорту



Київ – 2013

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному університеті фізичного виховання і спорту України, Міністерство освіти та науки, молоді та спорту України

Науковий керівник кандидат наук з фізичного виховання, доцент

Когут Ірина Олександрівна, Національний університет фізичного виховання і спорту України, доцент кафедри професійного, неолімпійського та адаптивного спорту

Офіційні опоненти:

доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор **Мічуда Юрій Петрович**, Національний університет фізичного виховання і спорту України, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, завідувач кафедри менеджменту і економіки;

доктор наук з фізичного виховання і спорту, старший науковий співробітник, **Павленко Юрій Олексійович**, Державний науково-дослідний інститут фізичної культури і спорту, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, заступник директора

Захист відбудеться 28 лютого 2013 р. о 14.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.829.01 Національного університету фізичного виховання і спорту України (03680, Київ-150, вул. Фізкультури, 1).

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету фізичного виховання і спорту України (03680, Київ-150, вул. Фізкультури, 1).

Автореферат розіслано 25 січня 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради



В. І. Воронова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Системоутворюючим фактором спорту є змагання, що визначають систему організації, методики і підготовки спортсменів. Спортивні змагання дозволяють оцінити дієвість організаційних і матеріально-технічних основ підготовки та відбору спортсменів, ефективність системи підготовки фахівців, результативність науково-методичного забезпечення тощо (В.М. Платонов, 2004; Л.П. Матвеев, 2005; Ю.О. Павленко, 2012). Аналіз організаційних основ змагань дозволяє виявити принципи, умови їх проведення, зміни самої системи змагань, як реакції на сучасні тенденції розвитку спорту.

Сучасний спорт в Україні розвивається під впливом: соціально-економічної та політичної ситуації в державі (С.Н. Бубка, 2011; Ю.П. Мічуда, 2007); законодавчих нововведень, світових тенденцій (комерціалізація, професіоналізація спорту, розширення міжнародного календаря змагань, глобалізація, економічні кризові явища тощо) (С.І. Гуськов, 2000; В.М. Платонов, 2004; Л. Діак, 2012) та реорганізації механізму функціонування спортивної галузі (П. Небіоло, 2011; В.Ф. Александров та М.В. Акілов, 2009). Найбільших змін під впливом сучасних тенденцій, зокрема комерціалізації спорту, зазнають процеси, пов'язані з організацією та проведенням змагань (Ю.П. Мічуда, 2007; І.І. Переверзін, 2006).

Сьогодні зміни організаційних підходів до проведення змагань є типовими для багатьох видів спорту. Легка атлетика була обрана в якості досліджуваного об'єкта, як один з найпопулярніших видів спорту, що має давні спортивні традиції, різноманітну (понад 100 дисциплін) та насичену (більше 260 змагань у календарі ІААФ) систему змагань.

Пріоритети в дослідженнях більшості науковців, присвячених легкій атлетичі, належать питанням аналізу змагальної практики спортсменів (В.М. Платонов, 2004; О.В. Козлова, 2012), використанню різноманітних методів підвищення ефективності виступів спортсменів, технологіям підготовки спортсменів високої кваліфікації (В.В. Петровський, 1978; І.А. Тер-Ованесян, 2000; А.Л. Огаджанов, 2003 та ін.) та вихованню спортивного резерву (Б.В. Попов, 2002; В.Г. Нікітушкін, 2007; Л.В. Волков, 1997 та ін.). Існує незначна кількість робіт, присвячених вивченню окремих аспектів організації та проведення легкоатлетичних змагань в сучасних умовах розвитку спорту (В. Зелічонок, 2004; Б. Глед, 2010).

Проте недостатня кількість досліджень та відсутність належного практичного досвіду з ефективною організацією та проведенням змагань в умовах комерціалізації, а також реорганізація українських організаційно-управлінських структур відповідно до сучасних вимог і визначають актуальність даної роботи.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Робота виконана в рамках тем 1.1.4 «Історичні та організаційні напрями розвитку професійного спорту в Україні» «Зведеного плану науково-дослідної роботи в сфері фізичної культури і спорту на 2006–2010 рр.» Міністерства України у справах сім'ї, молоді і спорту (номер державної реєстрації 0106U010760), 1.2. «Сучасний професійний спорт і шляхи його розвитку в Україні» «Зведеного плану науково-дослідної роботи в сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр.» Міністерства України у справах сім'ї, молоді і спорту (номер державної реєстрації 0111U001715). Роль автора як співвиконавця теми полягає у вивченні особливостей організації та проведення

змагань з легкої атлетики в Україні в умовах комерціалізації спорту та розробці методичних рекомендацій щодо підвищення ефективності функціонування національної системи змагань.

Мета дослідження – обґрунтування шляхів підвищення рівня організації та проведення легкоатлетичних змагань в умовах комерціалізації.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати та узагальнити вітчизняний та іноземний досвід щодо організації та проведення спортивних змагань в умовах комерціалізації.
2. Дослідити особливості діяльності міжнародних та національних організаційно-управлінських структур у легкій атлетиці щодо організації та проведення змагань з легкої атлетики.
3. Виявити специфіку організації та проведення легкоатлетичних змагань в умовах комерціалізації.
4. Визначити умови, що забезпечують ефективну організацію та проведення змагань у сучасній легкій атлетиці.

Об'єкт дослідження – система змагань з легкої атлетики.

Предмет дослідження – організація і проведення легкоатлетичних змагань в умовах комерціалізації.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури та матеріалів мережі Інтернет; соціологічні методи; контент-аналіз; метод порівняння та зіставлення; методи математичної статистики.

Наукова новизна одержаних результатів:

– вперше визначено особливості впливу комерціалізації на організацію та проведення легкоатлетичних змагань, що дозволило на прикладі світових та континентальних турнірів виявити ефективність етапного планування, відбору дисциплін, роботи маркетингового відділу турнірів, організації роботи волонтерів тощо;

– вперше систематизовано основні фактори (організаційні, фінансові, соціальні тощо), що впливають на ефективність організації та проведення легкоатлетичних змагань в умовах комерціалізації;

– розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення організаційних основ проведення легкоатлетичних змагань з урахуванням соціально-економічних процесів, що відбуваються в Україні та необхідні в умовах підготовки до проведення чемпіонату світу серед юнаків у 2013 р. у м. Донецьк;

– доповнено дані щодо вдосконалення діяльності складових організації та проведення легкоатлетичних змагань (управління, маркетинг, відбір дисциплін, регламентації, критерії ефективності змагань тощо) з урахуванням впливу комерціалізації, що дозволило визначити умови підвищення ефективності організації та проведення змагань;

– розширено дані щодо специфіки діяльності міжнародних та національних організаційно-управлінських структур у легкій атлетиці щодо організації та проведення змагань, яка полягає в формуванні Міжнародною асоціацією легкоатлетичних федерацій (ІААФ) всесвітнього календаря з включенням змагань різних напрямів та в нестабільних підходах до його формування в Україні,

особливостях впливу різних спортивних організацій на національну систему змагань з легкої атлетики.

Практична значущість одержаних результатів полягає у можливості використання даних при підготовці та проведенні змагань; вдосконаленні робочих документів Федерації легкої атлетики України; проведенні організаційних конференцій, семінарів з підготовки суддів та організаторів змагань, а також у навчальному процесі НУФВСУ кафедр олімпійського та професійного спорту (до 2012 р.), професійного, неолімпійського та адаптивного спорту, легкої атлетики, що підтверджено відповідними актами впровадження.

Особистий внесок здобувача у спільних публікаціях полягає у формулюванні наукової проблеми, розробці загальної концепції та визначенні напрямів дослідження, власного методологічного підходу до наукового аналізу організаційних аспектів проведення легкоатлетичних змагань в сучасних умовах, організації та проведенні досліджень, обробці й інтерпретації отриманих результатів, формулюванні висновків і практичних рекомендацій.

Апробація результатів дисертації. Результати досліджень апробовані на наукових конференціях різних рівнів, а саме: на III Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми фізичного виховання, спорту та туризму в сучасних умовах життя» (Запоріжжя, 2010), Міжнародній науковій конференції молодих вчених (Київ, 2009, 2010, 2011), Міжнародній науково-практичній конференції «Основні напрями розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації» (Дніпропетровськ, 2010), Міжнародних науково-практичних конференціях держав-учасників СНД із проблем фізичної культури і спорту (Мінськ, 2010, 2011, 2012), Міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми підготовки спортсменів» (Кишинів, 2010), Міжнародній науково-практичній конференції із проблем фізичної культури і спорту (Киргизстан, 2010), XIV Міжнародному науковому конгресі «Олімпійський спорт і спорт для всіх» (Київ, 2010 р.); XV Міжнародному науковому конгресі «Сучасний спорт і спорт для всіх» (Кишинів, 2012), на щорічних конференціях кафедри олімпійського та професійного спорту 2008–2012 рр.

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи викладено у 30 публікаціях, з них 5 у спеціалізованих виданнях.

Структура й обсяг дисертації. Дисертаційна робота викладена на 219 сторінках; складається зі вступу, п'яти розділів, практичних рекомендацій, висновків. Список використаних літературних джерел вміщує 215 одиниць, 52 з яких – іноземні. Дисертація ілюстрована 16 таблицями й 49 рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтована актуальність роботи, визначені об'єкт, предмет, мета й завдання дослідження; розкриті новизна та практична значущість роботи, показаний особистий внесок здобувача у публікації; вказано напрямки апробації результатів дослідження і кількість публікацій, у яких викладені основні положення дисертації.

У *першому розділі* «**Спортивні змагання як об'єкт наукових досліджень**» розкривається значущість таких понять, як «спортивні змагання», «система змагань», «комерціалізація», вплив комерціалізації на формування системи спортивних змагань та на його сучасні організаційні основи. Також у першому розділі представлені

сучасні класифікаційні підходи до систематизації спортивних змагань з легкої атлетики.

У другому розділі «**Методи та організація досліджень**» описані й обґрунтовані необхідні дослідницькі методи, представлена інформація про організацію досліджень. У процесі здійснення дослідження виконувалися теоретичний аналіз спеціальної науково-методичної літератури, експертна оцінка, методи математичної статистики.

Дослідження були умовно розділені на три взаємозалежних етапи, кожний з яких припускав вирішення певних завдань.

На першому етапі (2008–2009) було здійснено інформаційний пошук, аналіз літературних джерел монографічної і періодичної літератури; документів планування Всесвітньої, Європейської та Української федерацій легкої атлетики. Складалася програма досліджень. Опановувався комплекс методів, що використовувались у дослідженнях. Оформлялися 1 і 2 розділи дисертації.

На другому етапі (2009–2010) проводились три етапи експертної оцінки. Анкетування відбувалось під час проведення національних та міжнародних змагань з легкої атлетики. В анкетуванні взяли участь спортсмени різної кваліфікації, спортивні функціонери та організатори змагань з легкої атлетики – 228 респондентів (перший етап), – 222 респонденти (другий етап), та 70 учасників міжнародного форуму «EUROPEAN ATHLETICS UNESCO YOUNG LEADERS FORUM», представники керівництва та організаційних відділів легкоатлетичних федерацій країн Європи (третій етап). Визначалися особливості проведення змагань з легкої атлетики. Проводився аналіз отриманих результатів дослідження. Оформлювався 3 розділ дисертації.

Протягом третього етапу дослідження (2010–2012) проводилось анкетування експертів з питань сучасної структури системи змагань, свою оцінку дали 14 експертів з питань організації, проведення змагань та керівництва федерації легкої атлетики України (ФЛАУ), під час Кубка України (28–30.01.2011 р., Запоріжжя). Оформлялись 4–5 розділи дисертації, формулювались висновки роботи. Були узагальнені результати наукових досліджень, зроблений теоретичний аналіз, підготовлені методичні рекомендації. Оформлено дисертаційну роботу. Велась підготовка до апробації та офіційного захисту.

*Третій розділ «**Організаційні основи становлення та розвитку легкоатлетичних змагань**»* присвячений визначенню сучасних підходів до формування системи спортивних змагань з легкої атлетики, аналізу організаційної структури та управління системою змагань. Легка атлетика – один з найбільш стародавніх видів спорту, історія розвитку якого починається ще з часів Античної Греції, а на сучасному етапі він є одним з найбільш комерційно привабливих видів спорту. За тривалий період свого розвитку легка атлетика поступово набувала популярності, масштабності та властивих їй нині рис.

Аналіз подій та ключових факторів еволюції легкоатлетичних змагань дозволяють виділити етапи (зародження та формування легкоатлетичних змагань; становлення підходів до організації та проведення змагань з легкої атлетики; розвиток організаційних основ проведення легкоатлетичних змагань) та періоди (I – 776 р. до н.е. – до 1896 р., де основними факторами розвитку змагань були культура заняття спортом та участь у античних Олімпійських іграх як частини релігії; II –

1896–1912 р., де фактором розвитку легкоатлетичних змагань була необхідність покращення системи загальної фізичної культури; III – 1912–1980 р. розвитку змагань з легкої атлетики сприяло створення Міжнародної аматорської федерації як єдиного керівного органу виду спорту; IV – 1980–1991 р. легкоатлетичні змагання формувалися, розвивалися під впливом економічних факторів; V – з 1992 р. до сьогодні відбувалися зміни підходів до організації та проведення змагань у напрямку їх економічної ефективності, основним фактором впливу є комерціалізація спорту.

Сучасний період розвитку легкої атлетики характеризується значною кількістю змін, що відбулися у правилах, регламентах, особливостях проведення та організації змагань під впливом комерціалізації. Зв'язок легкої атлетики з чотирирічними періодами проведення Ігор Олімпіад є незаперечним, кожне чотириріччя вносило свої корективи у підходи до організації та проведення легкоатлетичних змагань. Вплив комерціалізації на зміни в організації та проведенні змагань доречно розглядати з 1988 р., оскільки змагання у період 1980–1985 рр. лише формували підходи та вимоги до нового рівня та характеру (комерційного) проведення змагань (табл. 1).

Таблиця 1

Зміни в організації та проведенні змагань на сучасному етапі розвитку легкої атлетики

Періоди	Нововведення	Вплив комерціалізації
1988–1992	- поява електронного хронометражу; - перші рекламно-спонсорські проекти ІААФ	- продаж квитків на змагання; - поява поодиноких гонорарів для спортсменів;
1992–1996	- обов'язкова система допінг-контролю; - введення урочистої церемонії відкриття та закриття змагань	- поява тривалих телевізійних трансляцій змагань; - поява перших офіційних змагань за запрошенням ІААФ
1996–2000	- поява волонтерів як частини офіційного персоналу	- наявність гонорарів та призових фондів не тільки на змаганнях за запрошенням;
2000–2004	- зміна правил фальстарту	- розподіл дисциплін на класи у турнірах за запрошенням ІААФ
2004–2008	- поява нових технологічних пристроїв у суддівстві та оснащення змагань; - комп'ютеризація ведення протоколів;	- проведення змагань за часом вигідним ТВ компаніям; - поява одноденних «швидких» змагань
2008–2012	- зміна правил фальстарту; - повністю автоматична система фотофінішу та фальстарту; - зменшення часу проведення змагань	- введення «челенджерів»; - участь спортсменів у великій кількості рекламних та комерційних проектів; - поява іменних номерів учасників

Комерціалізація, в свою чергу, впливає на формування сучасної багаторівневої організаційної системи легкої атлетики, що має прояв на міжнародному, регіональному і національному рівнях (рис. 1). Головним органом, який відповідає за організацію та проведення змагань, є департамент змагань, що входить до структури ІААФ, ЄАА (Європейська легкоатлетична асоціація), ФЛАУ та ін. організацій, і забезпечує організацію та проведення змагань ІААФ, зв'язок ІААФ з організаційними комітетами, формування та координацію календаря, суддівство, сертифікацію, офіційне листування, статистичну обробку результатів тощо.

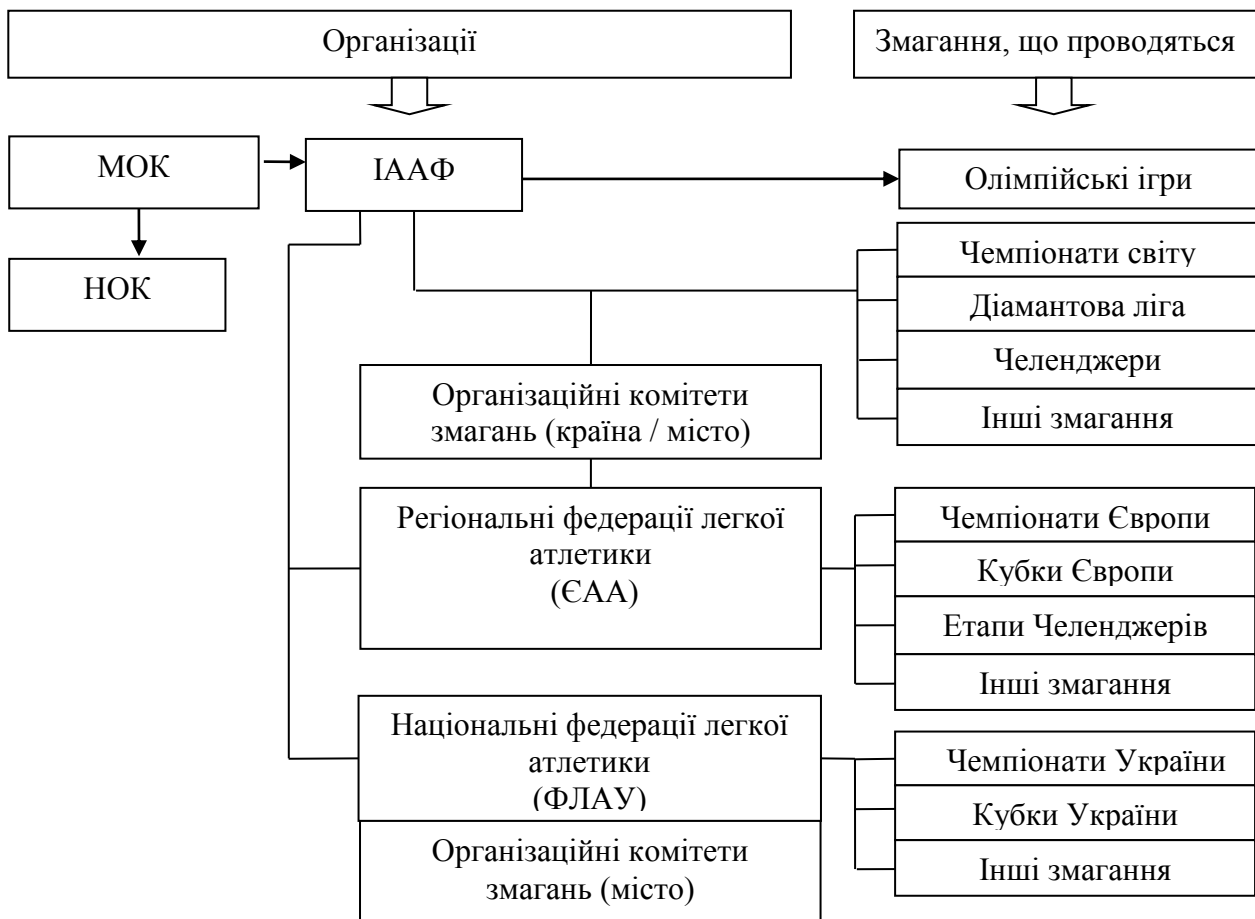


Рис. 1. Структура організації та управління системою змагань з легкої атлетики

Під впливом комерціалізації ІААФ щорічно вдосконалює систему змагань (відбувається відмова від одних змагань та поява нових, вже традиційні старту трансформуються під впливом новітніх потреб та зацікавленості глядача). Унікальністю системи змагань ІААФ є створення можливості для участі в змаганнях спортсменів високого класу без розподілу їх на професіоналів та тих, які виступають в Олімпійських іграх. Створення різновидів змагань (змагання за запрошеннями, рейтингові турніри та першості, чемпіонати світу тощо) дало можливість не тільки збільшити кількість учасників змагань, а й привернути увагу глядачів до окремих дисциплін легкої атлетики. В умовах стрімкого розвитку системи змагань з'явилась необхідність дотримання високих стандартів організації та проведення міжнародних турнірів як у літній, так і зимовий період (рис. 2).

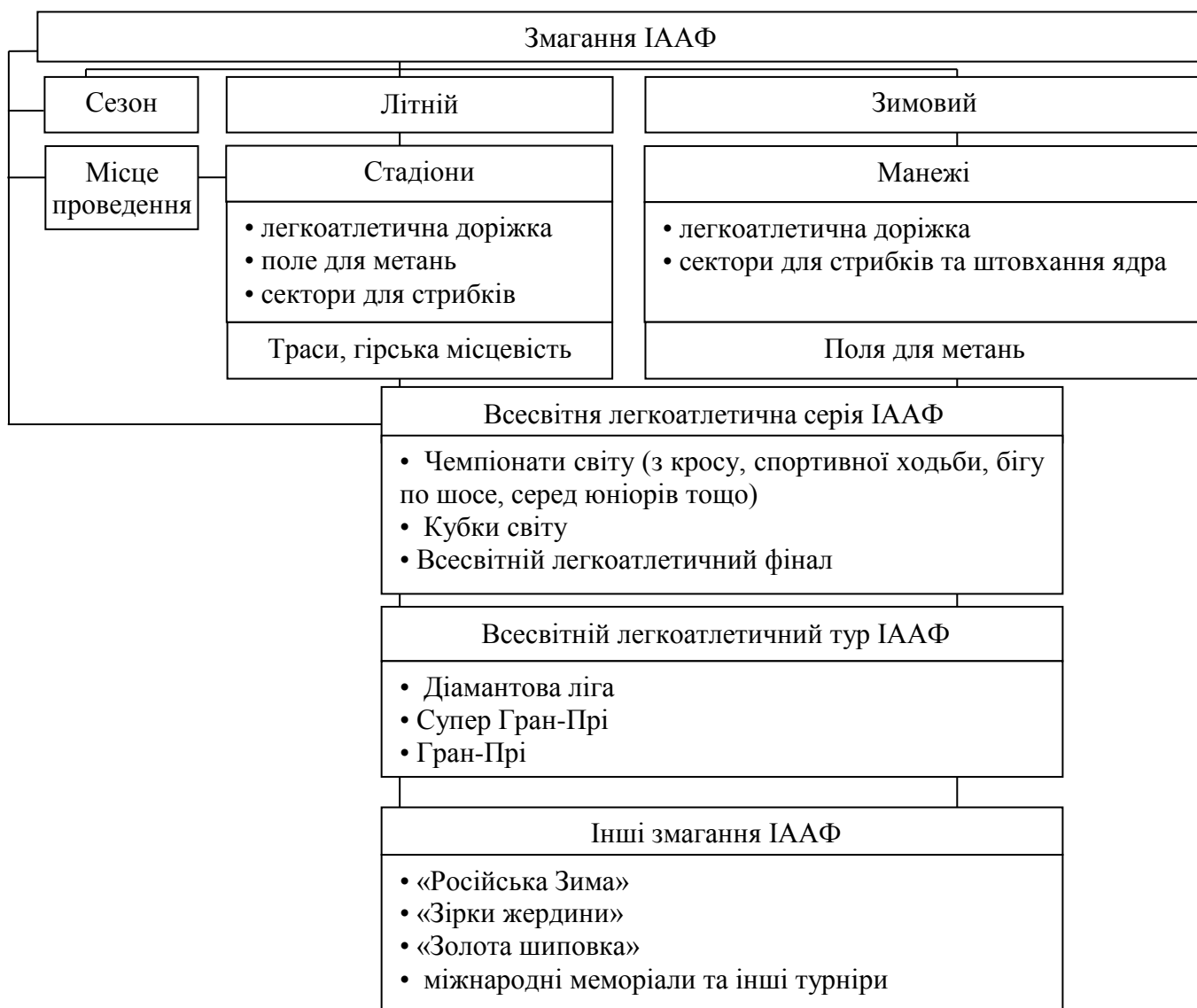


Рис. 2. Сучасна систем змагань з легкої атлетики ІААФ

У четвертому розділі «Загальна характеристика сучасної організації та проведення змагань з легкої атлетики» представлено результати досліджень щодо сучасних підходів до організації та проведення змагань в умовах комерціалізації.

Аналіз сучасного календаря ІААФ (більше 260 змагань) дозволив визначити його різноманітність та багатофункціональність, де класифікаційні підходи ґрунтуються на географічних (за континентами: Африка, Азія, Америка, Європа, Океанія), економічних (за класами: змагання на стадіоні, біг по шосе, гірський біг, ходьба, неофіційні легкоатлетичні дисципліни, світова легкоатлетична серія ІААФ, марафони та шосейний біг) та сезонних (у приміщеннях та на відкритому просторі) критеріях. Проте, аналіз національного календаря засвідчує використання інших підходів до його формування. Так, розглядаючи складові календаря ФЛАУ (загальну кількість змагань, кількість головних змагань, а також міжнародні змагання, що проводилися за участю легкоатлетів національної збірної України, та міжнародні змагання, що проводились в Україні ЄАА та ІААФ), можна виділити періоди,

підходи та критерії формування календаря національної федерації з легкої атлетики (рис. 3).

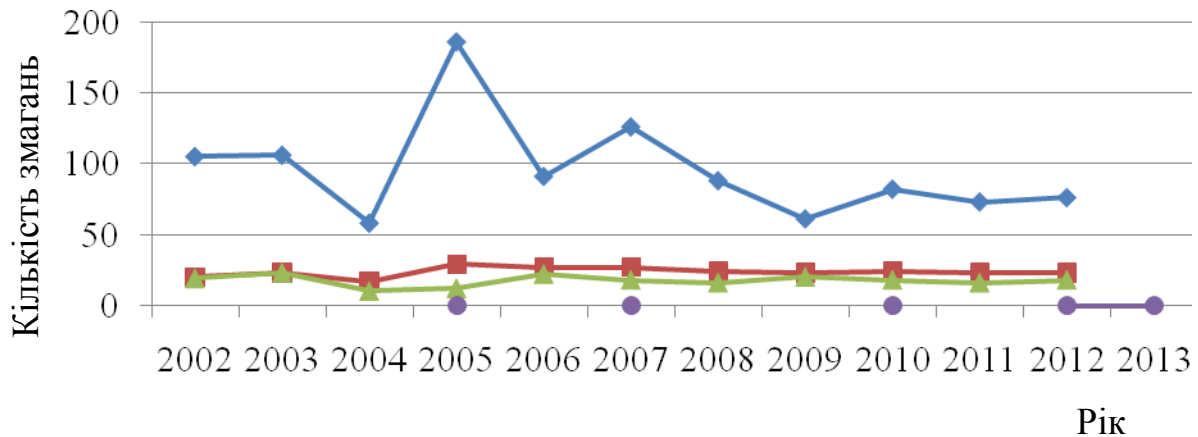


Рис. 3. Динаміка кількості змагань у календарі ФЛАУ протягом 2002–2012 рр.:

- ◆ – загальна кількість змагань;
- – кількість головних змагань;
- ▲ – міжнародні змагання за участю національної збірної України;
- – міжнародні змагання ЄАА та ІААФ, що проводилися та проводяться в Україні

Аналіз динаміки кількості змагань у календарі ФЛАУ характеризується різноманітністю підходів його формування у період 2004–2007 рр. Загальна кількість змагань збільшувалась від 58 у 2004 р. до 186 у 2005 р., а потім зменшувалась до 91 у 2006 р. та зростала до 126 у 2007 р. Пояснюється така динаміка зміною структури та наповнення календаря змагань: від включення лише головних змагань (2004 р.) до розкритого переліку всіх змагань з легкої атлетики, що проводилися на території України (2005 р.). З 2008 року можна спостерігати стабілізацію основних критеріїв та підходів до формування календаря легкоатлетичних змагань.

Розглядаючи вплив комерціалізації на змагання з легкої атлетики, можна виділити особливості в організації та проведенні змагань на міжнародному, регіональному та національному рівнях (рис. 4).

Аналіз турнірів з легкої атлетики (Чемпіонат Європи (ЧЄ), «Російська Зима», «Зірки жердини») дозволив виділити спільні елементи комерційних підходів до організації змагань (транспортне забезпечення, співробітництво зі спонсорами, робота з глядачами, ефективна реклама, залучення ЗМІ, організація церемоніалів, сувенірна продукція та ін.) фактори, що впливають на ефективність організації змагань та загальний вплив комерціалізації на легкоатлетичні змагання.



Рис. 4. Особливості маркетингових програм легкоатлетичних змагань на міжнародному, регіональному та національному рівнях

Учасники міжнародного форуму «EUROPEAN ATHLETICS UNESCO YOUNG LEADERS FORUM» – представники керівництва та організаційних відділів легкоатлетичних федерацій країн Європи констатували позитивний вплив комерціалізації на легкоатлетичні змагання (98 % експертів за результатами анкетування). Визначаючи вплив комерціалізації, більшість фахівців (80 %) відзначили, що сучасний чемпіонат Європи набув рис, притаманних турнірам за запрошенням (креативна реклама, індивідуальний регламент, яскраві «дійства» для приваблення різних цільових аудиторій, підвищення комфорту для задоволення потреб глядача тощо). Успішна організація та проведення ЧЄ є позитивним прикладом розвитку легкоатлетичних змагань у сучасних умовах (рис. 5).

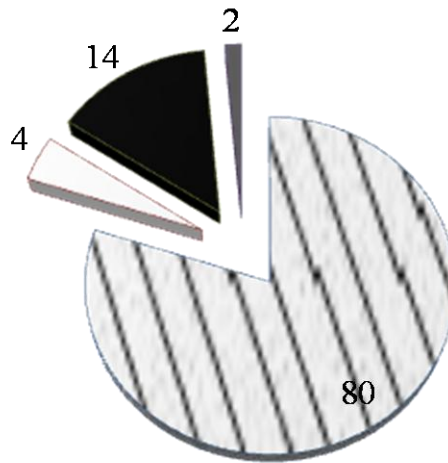


Рис. 5. Вплив комерціалізації на організацію та проведення чемпіонату Європи (за результатами експертного опитування), %:

- чемпіонат Європи набув рис, притаманних камерційним змаганням, перетворився у яскраве дійство, що приваблює глядачів;
- – рівень проведення та популярність можуть конкурувати з чемпіонатом світу;
- – позитивний вплив комерціалізації;
- – чемпіонат втратив характер «домашніх змагань» через вплив комерціалізації

Тенденції зближення спорту з бізнесом та зміни всесвітньої легкоатлетичної системи змагань відображаються на особливостях організації змагань, що проводяться окремими країнами. Змагання – це продукт, продаж якого – запорука ефективного функціонування виду спорту в сучасних умовах. Змагання повинні охоплювати інтереси всіх категорій учасників. Організатори вирішують завдання, пов'язані з демонстрацією своїх можливостей, з точки зору організації змагань та створення умов для демонстрації спортсменами високих результатів. Маркетингові відділи працюють заради створення привабливого продукту. В Україні одними із прикладів змагань що розвиваються шляхом дотримання вищезазначених умов є турнір «Зірки жердини». Елементи комерційного підходу до організації турніру «Зірки жердини» забезпечують можливість запрошення спортсменів найвищого рівня, ефективну роботу з глядачами, яскраві церемоніали, продуктивну роботу зі спонсорами та рекламодавцями, залучення ЗМІ до, під час та після турніру.

Так, більшість представників керівництва та організаційних відділів легкоатлетичних федерацій країн Європи (89 %) серед відомих їм змагань, що проводяться в Україні, на перше місце вивели турнір «Зірки жердини», підтверджуючи його значущість не лише для України, а й для міжнародної легкої атлетики.

За результатами експертного опитування в умовах впливу комерціалізації на сучасну систему змагань з легкої атлетики було визначено шляхи підвищення рівня організації та проведення національних змагань на підставі врахування залежності між завданнями та метою змагань, умовами організації, факторами впливу, критеріями економічної ефективності та інтересами різних категорій учасників змагань (рис. 6).



Рис. 6. Умови, що забезпечують ефективну організацію та проведення змагань в сучасній легкій атлетиці

У сучасних умовах розвитку спорту ефективне функціонування організації та проведення змагань можливе лише за умов дотримання критеріїв економічної ефективності. Календар повинен відповідати низці вимог: стабільність, логічність, оптимальна кількість стартів у сезоні. Досягти економічної ефективності – продати продукт – можливо лише за умов вірного вибору місця та часу проведення змагань з урахуванням інтересів та різновидів цільових аудиторій. Беручи до уваги перераховане вище, слід зазначити, що розвиток сучасної системи змагань з легкої атлетики залежить як від роботи окремо взятого елемента, так і від злагодженої роботи системи.

Урахування умов ефективного функціонування сучасної системи змагань з легкої атлетики дозволить проводити змагання в Україні не тільки на високому рівні, а й у відповідності до сучасних вимог ринку спортивних послуг.

У *п'ятому розділі* дисертаційної роботи **«Аналіз і узагальнення результатів досліджень»** охарактеризовано ступінь рішення завдань, що дало можливість одержати три групи даних:

1) підтверджено, що:

- у сучасних умовах (комерціалізація, професіоналізація спорту, розширення міжнародного календаря змагань, глобалізація, економічні кризові явища тощо) набули вагомого значення питання зміни системи спортивних змагань як фактору, що впливає на розвиток виду спорту (С.Н. Бубка, 2011; Ю.П. Мічуда, 2010 та ін.);

- спорт є сферою знань та діяльності, спрямованою на забезпечення функціонування та розвитку змагань. Розвиток виду спорту та рівень проведення змагань взаємопов'язані між собою, а позитивна динаміка зміни одного показника є запорукою позитивних змін іншого (В.М. Платонов, 2004);

2) доповнено дані про:

- умови підвищення ефективності організації та проведення змагань (управління, маркетинг, відбір дисциплін, регламентації, критерії ефективності змагань тощо) на основі впровадження «Майстер-плану» відповідно до мети, завдань та специфіки змагань з урахуванням впливу комерціалізації;

- формування та функціонування організаційно-управлінських структур в легкій атлетиці на різних рівнях, відмінності в особливостях проведення змагань на міжнародному, регіональному та національному рівнях (Б. Глед, 2010; В. Зелічонок, 2010);

3) абсолютно новими є дані стосовно:

- виявлення особливостей етапного планування, відбору дисциплін, роботи маркетингового відділу турнірів, організації роботи волонтерів на світових та континентальних турнірах, що дозволило визначити специфіку впливу комерціалізації на організацію та проведення легкоатлетичних змагань та умови ефективного функціонування системи змагань у цілому;

- визначення факторів, що негативно впливають на рівень проведення та організації змагань: недостатнє фінансування окремих змагань або непропорційний розподіл коштів на проведення всіх змагань за рік, що призводить до проблем у системі оплати суддівської колегії або скорочення її штатів; відсутність належної кількості споруд для проведення змагань, що відповідають вимогам ІААФ; недостатня кількість суддів високої кваліфікації тощо;

- розробки практичних рекомендацій, спрямованих на формування документальної бази організації та проведення чемпіонату світу серед юнаків з легкої атлетики у м. Донецьк 2013 р., підвищення рівня організації та проведення легкоатлетичних змагань в Україні.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз науково-методичної літератури та інформації мережі Інтернет дозволив виявити, що рівень розвитку спорту в країні цілком залежить від якості організації та проведення змагань та їх популярності. Вплив сучасних тенденцій на окремі види спорту та спортивний рух у цілому привели до значних змін в організації змагань та підготовці до них як з боку безпосередніх учасників, так і організаторів.

Організаційні основи проведення змагань з легкої атлетики в сучасних умовах істотно змінилися під впливом: комерціалізації (збільшення кількості змагань за запрошенням, нові організаційні та маркетингові підходи); професіоналізації (введення грошових винагород на змаганнях різних напрямків); глобалізації (уніфікація правил, створення єдиної міжнародної системи змагань) та розширення міжнародного календаря (збільшення кількості змагань у календарі світової легкої атлетики, проведення кількох міжнародних турнірів одночасно в різних країнах, конкуренція за увагу глядачів, боротьба за участь спортсменів класу «еліт»). Проте кількість досліджень щодо організаційних особливостей проведення змагань в умовах комерціалізації є недостатньою для ефективного розвитку легкої атлетики у сучасних умовах.

2. Організаційно-управлінська структура легкої атлетики на міжнародному, регіональному та національному рівнях представлена головними керівними органами ІААФ, ЄАА та ФЛАУ, що формують календар змагань та відповідають за їх організацію і проведення. На сучасному етапі розвитку легкої атлетики специфікою міжнародної організаційно-управлінської структури є поєднання змагань різних напрямів у календарі ІААФ (Ігри Олімпіад та юнацькі Олімпійські Ігри, чемпіонати світу, «челенджери» (турніри) з дисциплін легкої атлетики, Діамантова ліга тощо). Легкоатлетичні змагання в адаптивному та масовому спорті проводяться та організовуються за міжнародними правилами та регламентами (з уточненнями для адаптивного спорту) на спеціалізованих спортивних аренах, трасах із залученням суддів, сертифікованих ІААФ. Таким чином, задля ефективно організації та проведення змагань з легкої

атлетики у різних напрямках, слід враховувати їх особливості, обумовлені специфікою кожного напрямку, а саме: спрямованість змагань (результат, комерційна вигода, оздоровлення, соціальна адаптація); критерії ефективності (прибуток; рівень результатів; задоволення, отримане від змагань); зміна правил; пристосування регламентів змагань до вимог сучасного спорту та кількість легкоатлетичних дисциплін (Ігри Олімпіад – 47, Діамантова ліга – 32, турнір «Російська зима» – 16, Паралімпійські Ігри – 59, Дефлімпійські Ігри – 44 та ін.).

3. В Україні існують особливості організаційно-управлінської структури легкої атлетики, що обумовлені наявністю кількох керівних органів та складною системою фінансування виду спорту. На національному рівні організацію та проведення змагань з легкої атлетики здійснюють ФЛАУ спільно з Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України (відділ – легка атлетика департаменту спорту вищих досягнень). Організація змагань при такому управлінні знаходиться у залежності від державного фінансування, міжнародних та регіональних календарів змагань, а отже на її формування впливають: МОК, ІААФ, ЄАА, НОК, ФЛАУ, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, обласні ФЛАУ, фізкультурно-спортивні спілки, спортивні товариства та інші спортивні організації.

4. Існують загальні тенденції та особливості формування базового документу організації та проведення змагань – календаря. Зміна показників кількості змагань у календарі ФЛАУ (1992 р. – 30 змагань, 1998 р. – 120, 2012 р. – 81) свідчить про відсутність єдиного підходу щодо його формування. У той час, коли організація та проведення змагань на міжнародному рівні (турніри Діамантова ліга, Гран-прі ІААФ тощо) ґрунтуються на комерційно-спортивних підходах до розвитку виду спорту, Україна знаходиться на етапі формування організаційних основ для ефективного проведення змагань з легкої атлетики в сучасних умовах. Про це свідчить наявність у національному календарі лише кількох міжнародних змагань за запрошенням (турніри «Зірки жердини», «Київський марафон»). Отже, організація та проведення змагань в Україні спрямовані не стільки на отримання комерційної вигоди, залучення глядачів та підвищення популярності виду спорту, як на можливість утримання належного рівня розвитку виду спорту у складних соціальних та економічних умовах.

5. Загальними рисами сучасних змагань (на прикладі турнірів чемпіонат Європи 1934–2012 р., «Російська зима» 1992–2012 р., «Зірки жердини» 1990–2012 р.), що розвиваються в умовах комерціалізації, є: необхідність відповідати вимогам ринку спортивних послуг; жорстка конкуренція з більш привабливими для глядачів видами спорту; прибутки, отримані від якісно проведеної маркетингової програми змагань, активізують розвиток спорту в країні, та інші важливі аспекти, що склалися в умовах функціонування легкої атлетики як частини сучасного ринку спортивних послуг.

Підтвердженням ефективності організаційних заходів, що впроваджуються під впливом комерціалізації, є підвищення представництва

учасників проаналізованих легкоатлетичних турнірів (Чемпіонат Європи – від 80 до 3 тис. спортсменів, «Російська зима» – від 50 спортсменів (10 країн) до 250 (27 країн), «Зірки жердини» від – 8 до 45 спортсменів), кількості телеглядачів і уболівальників на стадіонах та збільшення прибутків, отриманих від проведення змагань.

6. Розвиток легкої атлетики в Україні в умовах комерціалізації спорту обумовлений низкою факторів (що підтвердили експерти): стан розвитку системи змагань (35 %); кількість осіб, які займаються (25 %); популярність виду спорту (27 %); виступи легкоатлетів на міжнародній арені (13 %). Найбільших змін під впливом комерціалізації спорту зазнала організаційна складова легкої атлетики (93 % експертів).

Успішність розвитку легкої атлетики і ефективність організації та проведення змагань зумовлені не тільки урахуванням потреб різних категорій учасників змагань, а також необхідністю дотриманням умов ринку сучасних послуг: високі результати спортсменів, участь «спортсменів-зірок», різноманітна реклама, достатнє фінансування (важливі для спортсменів та тренерів, суддів, організаторів, спонсорів та глядачів); видовищність, можливість брати безпосередню участь (лише для глядачів), резонанс навколо події та підвищення попиту на продукцію або послугу (актуальні лише для спонсорів); бажання проводити в Україні змагання на міжнародному рівні (організатори та спортивні функціонери).

7. Вплив комерціалізації на організацію та проведення змагань з легкої атлетики є неоднозначним. Позитивний вплив характеризується: збільшенням можливостей додаткового фінансування, підвищенням видовищності виду спорту, використанням новітніх технологій; можливістю забезпечення спортсменів грошовими винагородами на легальних умовах; вивченням ринку спортивних послуг та підвищенням рівня популярності виду спорту; покращенням відносин зі спонсорами, телевізійними компаніями, волонтерами, рекламодавцями тощо. Існує і негативний прояв комерціалізації – поява вузького кола спортсменів класу «еліт», на яких фіксується увага глядачів; розподіл дисциплін на класи; залежність програми та розкладу від телебачення та умов спонсорів; проведення змагань за часом, вигідним телевізійним компаніям; перевага для участі спортсменів на користь турнірів за запрошенням перед континентальними та світовими першостями; зміна правил змагань; необхідність диференційованої регламентації змагань різних напрямів; потреба залучення нових фахівців зі спортивного маркетингу високої кваліфікації; збільшення кількості допінг-скандалів тощо.

8. Шляхами удосконалення організаційних основ проведення змагань з легкої атлетики в умовах проведення Україною чемпіонату світу з легкої атлетики серед юнаків 2013 р. у м. Донецьк, є: формування мережі національних центрів підготовки суддів при національній та регіональних федераціях та запровадження диференційованого підходу до їх підготовки за напрямками; створення відділень підвищення кваліфікації у структурі центрів;

проведення конкурсів на найкращі проекти змагань; налагодження системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців з організації змагань; запровадження підготовки менеджерів змагань; розробка механізмів комерційного розвитку системи змагань. Скоординована робота керівних органів забезпечить високий рівень організації та проведення легкоатлетичних змагань, сприятиме розвитку та популяризації легкої атлетики як сучасного комерційно привабливого виду спорту.

Подальші дослідження будуть спрямовані на визначення умов, необхідних для ефективного функціонування різних компонентів системи легкоатлетичних змагань під впливом комерціалізації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Роботи, в яких відображені основні наукові результати дисертації

1. Зенкова А. М. Періодизація розвитку системи змагань з легкої атлетики з урахуванням впливу процесів комерціалізації / Анна Миколаївна Зенкова // Вісник Запорізького національного університету: збірник наукових статей. Фізичне виховання та спорт. — Запоріжжя, 2010. — С. 97—100.

2. Зенкова А. М. Комерціалізація системи змагань із легкої атлетики / Анна Миколаївна Зенкова // Теорія і методика фізичного виховання і спорту: наук.-теор. журнал для спец. у галузі фіз. вих. та спорту. — 2010. — № 4. — С. 17—20.

3. Зенкова А. М. Особливості проведення змагань з легкої атлетики у спорті інвалідів / Анна Миколаївна Зенкова // Науково-практичний журнал. «Спортивний вісник Придніпров'я», Дніпропетровськ, 2010. — С. 253—256.

4. Зенкова А. М. Формування календаря легкоатлетичних змагань в Україні / Анна Миколаївна Зенкова // Теорія і методика фізичного виховання і спорту: наук.-теор. журнал для спец. у галузі фіз. вих. та спорту. — 2011. — № 1. — С. 13—19.

5. Зенкова А. М. Вплив комерціалізації на змагання з легкої атлетики (на прикладі чемпіонату Європи 2010 р.) / Анна Миколаївна Зенкова // Молода спортивна наука України. — Вип. 16. Том 1. — 2011 — С. 99— 104.

Опубліковані роботи апробаційного характеру

1. Зенкова А. Н. Особенности организации и проведения легкоатлетических соревнований в Украине / А.Н. Зенкова, И.О. Когут // Физическая культура: научные проблемы образования и спорта : Материалы Международной научной конференции. — Кичнев, 2007. С. 285— 290. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

2. Зенкова А. М. Організаційні аспекти проведення легкоатлетичних змагань / А.М. Зенкова // Физкультурное образование: Международный опыт и перспективы развития.: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції.— Симферополь, 2008. С. — 88— 92.

3. Зенкова А. Н. Организационные аспекты проведения легкоатлетических соревнований : материалы III Международной научно— практической конференции [«Развитие физической культуры и спорта в контексте

самореализации человека в современных социально— экономических условиях»] (Липецк, 3—5 окт. 2008 г.) / ГУ ИАЦ РФКиС ЛО. — Л., 2008. — С. 33—36.

4. Зенкова А. Н. Основные периоды развития соревнований по легкой атлетике / А. Н. Зенкова, И. О. Когут // Актуальные стратегии развития спорта для всех и законодательных основ физической культуры и спорта в странах СНГ : материалы Международного научного конгресса. — Кишинев, 2008. — С. 324—327. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

5. Зенкова А. Н. Факторы, определяющие успешность проведения соревнований по легкой атлетике в Украине / А.Н. Зенкова, И.О. Когут // Актуальные проблемы теории и практики физической культуры: материалы Международной научно-практической конференции. — Кишинев, 2008. —С. 199—206. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

6. Зенкова А. Н. Особенности системы юношеских, юниорских и молодежных соревнований по легкой атлетике / Анна Николаевна Зенкова // Актуальные проблемы подготовки резерва в спорте высших достижений : материалы Международной научно-практической конференции. — Минск, 2009. — С. 40—43.

7. Зенкова А. Н. Коммерциализация как фактор развития легкой атлетики в Украине (на примере легкоатлетических соревнований) / Анна Николаевна Зенкова // Научное обоснование физического воспитания, спортивной тренировки и подготовки кадров по физической культуре и спорту : материалы Международной научной сессии по итогам НИР. — Минск, 2009.— С. 29—31.

8. Зенкова А. Н. Особенности формирования системы соревнований в условиях коммерциализации спорта / А. Н. Зенкова // Физическая культура: научные проблемы образования и спорта: материалы Международной научно-практической конференции. — Кишинев, 2009. — С. 177—182.

9. Зенкова А. Н. Современная система соревнований в условиях коммерциализации спорта (на примере легкой атлетики) / Анна Николаевна Зенкова // Современный спорт и спорт для всех: материалы XIII Международного научно-практического конгресса. — Алматы, 2009. — С. 62.

10. Зенкова А. Н. Организационно-педагогические основы совершенствования системы проведения легкоатлетических соревнований в Украине / Анна Николаевна Зенкова // Міжнародний науково-технічний університет ім. академіка Ю. Бугая: матеріали I Міжвузівської конференції — Київ, 2009. — С. 196—198.

11. Зенкова А. М. Сучасна система змагань в умовах комерціалізації спорту (на прикладі легкої атлетики) / А. М. Зенкова // Олімпійський спорт і спорт для всіх: матеріали XIV Міжнародного наукового конгресу — К, 2010. — С. 68.

Опубліковані роботи, які додатково відображають наукові результати дисертації

1. Зенкова А. Н. Система соревнований в современных условиях коммерциализации спорта (на примере легкоатлетических соревнований / Анна Николаевна Зенкова // Молодежь — науке : материалы Международной научной сессии по итогам НИР. — Минск, 2010.— С. 146—148.

2. Зенкова А. М. Організація змагань як напрям наукових досліджень (на прикладі легкоатлетичних змагань / А. М. Зенкова // Вісник Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту. — Вип. 1—2. — 2010. — С. 147—150.

АНОТАЦІЇ

Зенкова А.М. Організаційні основи проведення легкоатлетичних змагань в умовах комерціалізації – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт. – Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, 2012.

Дисертація присвячена проблемі організації та проведення змагань з легкої атлетики в умовах комерціалізації спорту.

У процесі досліджень визначені вимоги, що впливають на ефективність проведення легкоатлетичних змагань, а саме: високі результати спортсменів, участь спортсменів «зірок», різноманітна реклама, достатнє фінансування, (важливі для спортсменів та тренерів, суддів, організаторів, спонсорів та глядачів); видовищность, можливість взяти безпосередню участь (лише для глядачів), резонанс навколо події та підвищення попиту на продукцію або послугу (актуальні лише для спонсорів); бажання проводити в Україні змагання на міжнародному рівні (організатори та спортивні функціонери).

Врахування всіх проявів комерціалізації забезпечить високий рівень організації та проведення легкоатлетичних змагань, сприятиме розвитку та популяризації легкої атлетики як сучасного і комерційно привабливого виду спорту.

Ключові слова: організаційні основи, легка атлетика, комерціалізація спорту, система змагань.

Зенкова А.М. Организационные основы проведения легкоатлетических соревнований в условиях коммерциализации - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по физическому воспитанию и спорту по специальности 24.00.01 - олимпийский и профессиональный спорт. - Национальный университет физического воспитания и спорта Украины, Киев, 2012.

Диссертация посвящена проблеме организации и проведения соревнований по легкой атлетике в условиях коммерциализации спорта.

Анализ научно-методической литературы и информации сети Интернет позволили выявить, что уровень развития спорта в стране напрямую зависит от уровня организации, проведения и популярности соревнований. Влияние современных тенденций на отдельные виды спорта и спортивное движение в целом привели к значительным изменениям в организации соревнований и подготовке к ним как со стороны непосредственных участников, так и организаторов.

Организационные основы проведения соревнований по легкой атлетике в современных условиях существенно изменились под влиянием: коммерциализации (увеличение количества соревнований по приглашению, новые организационные и маркетинговые подходы), профессионализации (введение денежных вознаграждений на соревнованиях различных направлений), глобализации (унификация правил, создания единой международной системы соревнований) и расширения международного календаря (увеличение количества соревнований в календаре мировой легкой атлетики, проведение нескольких международных турниров одновременно в разных странах, конкуренция за внимание зрителей, борьба за участие спортсменов класса «элит»).

Организационно-управленческая структура легкой атлетики на международном, региональном и национальном уровнях представлена главными руководящими органами ИААФ, ЕАА и ФЛАУ, формирующими календарь соревнований, и отвечающими за организацию и проведение соревнований. На современном этапе развития легкой атлетики спецификой международной организационно-управленческой структуры является сочетание соревнований различных направлений в календаре ИААФ (Игры Олимпиад и юношеские Олимпийские Игры, чемпионаты мира, «челленджеры» (турниры) по дисциплинам легкой атлетики, Бриллиантовая Лига т.п.). Легкоатлетические соревнования в адаптивном и массовом спорте, не входящие во всемирный календарь ИААФ по объективным причинам, однако проводящиеся и организуются по международным правилам и регламентам (с уточнениями для адаптивного спорта), на специализированных спортивных аренах, трассах, с привлечением судей сертифицированных ИААФ.

В процессе исследований определены требования, влияющие на эффективность проведения легкоатлетических соревнований: высокие результаты спортсменов, участие спортсменов «звезд», разнообразная реклама, достаточное финансирование, (важные для спортсменов и тренеров, судей, организаторов, спонсоров и зрителей); зрелищности, возможность принять непосредственное участие (только для зрителей), резонанс вокруг события и повышения спроса на продукцию или услугу (актуальны лишь для спонсоров); желание проводить в Украине соревнования на международном уровне (организаторы и спортивные функционеры).

Влияние коммерциализации на организацию и проведение соревнований по легкой атлетике является неоднозначным. Положительное влияние

характеризується: збільшенням можливостей додаткового фінансування, підвищенням зрелищності виду спорту, використанням новітніх технологій; можливістю забезпечення спортсменів грошовими винагородами на легальних умовах; вивченням ринку спортивних послуг і підвищенням рівня популярності виду спорту і др.

Урахування всіх проявів комерціалізації забезпечить високий рівень організації і проведення легкоатлетических змагань, буде сприяти розвитку і популяризації легкої атлетики як сучасного і комерційно привабливого виду спорту.

Ключові слова: основи, легка атлетика, комерціалізація спорту, система змагань.

Zyenkova A.M. Organizational basis of the track-and-field athletic competitions under the existing commercialization - Manuscript.

Thesis for a degree in physical education and sport specialty 24.00.01 - olympic and professional sports. – National University of Physical Education and Sports of Ukraine, Kyiv, 2012.

The dissertation deals with the problem of organizing and conducting track-and-field competitions under the existing commercialization of sport.

The studies identified the requirements that affect the efficiency of track-and-field competitions, such as: high results of athletes, participation of athletes – "stars", various advertisements, adequate funding, (important for athletes, coaches, referees, organizers, sponsors and spectators), entertainment, the opportunity to participate directly (only for spectators), the resonance around events and increased demands both for products and service (actual only for sponsors), the wish to carry out the international level events in Ukraine (for the organizers and sports functionaries).

Registration of all commercialization forms will ensure the high level of organization and holding track-and-field athletics competitions, will support and promote athletics as a modern and commercially attractive sport.

Keywords: organizational basis, track-and-field athletics, commercialization of sport, competitive system.

Підписано до друку 23.01.2013 р. Формат 60x90/16.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100. Зам. 20.

«Видавництво "Інтерсервіс"»[®]

Свідоцтво серія ВОЗ №919546 від 19.19.2004 р.

м.Київ, вул. Бориспільська, 9,

тел.: (044) 586-48-65